

VESA PUURONEN

Keskustelua maahanmuuttokeskustelusta

En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä.

Toim. Suvi Keskinen, Anna Rastas & Salla Tuori. Vastapaino, Tampere 2009. 169 s.

Keskisen, Rastan ja Tuorin toimittamassa teoksessa arvioidaan Suomessa vuoden 2008 kuntavaalien yhteydessä voimistunutta maahanmuuttokeskustelua. Lisäksi teoksessa halutaan kyseenalaistaa keskustelun tavallisimpia puhetapoja ja väitteitä sekä avata uusia näkökulmia. Kirjoittajat ovat tutkijoita ja maahanmuuttoasioiden parissa työskenteleviä henkilöitä. Teos koostuu neljästätoista artikkelista, ja kirjoittajista kolmella on maahanmuuttajatausta.

Teos on jaettu neljään osaan, joista ensimmäisen otsikko on ”Maahanmuuttokeskustelu ja sen seuraukset”. Suomen somaliliiton puheenjohtaja Said Adenin mukaan somalialaisten asema suomalaisessa yhteiskunnassa on muuttunut: 1990-alusta lähtien somalialaiset kohtasivat rasistista väkivaltaa monilla paikkakunnilla, sitten 2000-luvun alusta vuoden 2008 syksyyn elettiin suvaitsevaisuuden aikakautta, minkä jälkeen on palattu 1990-luvun tilanteeseen. Nykykeskustelussa somalialaiset esitetään pakolaisina, uhkina ja ongelmina. Suomessa ei muisteta, että somalialaiset ovat jo kahdenkymmenen vuoden ajan rakentaneet suomalaista yhteiskuntaa. Keskustelu monikulttuuristumisesta on ollut yksipuolista ja mustavalkoista: osallistujat jaetaan rasisteihin tai naiiveihin kukkahattutäteihin. Poliittiset päättäjät ovat pysyneet varsin hiljaa. Sanonnasta ”Maassa maan tavalla” Aden huomauttaa, että kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa osapuolet eivät voi säilyä muuttumattomina. Tiedotusvälineet tuottavat uhkakuvia ja kirjoittavat lähinnä negatiivisista asioista, peittävät somalialaisyhteisön sisäisen erilaisuuden ja erilaiset ajattelutavat. Epäystävällisessä ja vihamielisessä ympäristössä on vaikeaa kotoutua.

Suvi Keskinen tarkastelee artikkelissaan maahanmuuttoa koskenutta poliittista keskustelua. Hänen mielestään vastakkainasettelut kärjistyivät vuoden 2008 syksyllä. Medialla on keskustelussa keskeinen rooli, sillä se päättää, kuka saa äänensä kuuluviin, millä tavoin ja mistä aiheista puhutaan. Keskinen korostaa, että keskusteluun eivät ole osallistuneet ainoastaan perussuomalaiset vaan muidenkin puolueiden edustajat, vaikka vasemmistolai-

silla ei ole ollut paljoa sanottavaa. Maahanmuuttokriitikoiksi itseään kutsuvilla on ollut aloite, ja he ovat määritelleet keskustelun aiheet ja tavat. Keskustelussa esiintyy ”rinnakkain maahanmuuttopolitiikkaa arvostelevaa, maahanmuutonvastaista ja rasistista puhetta.” (41).

Anna Rastas pohtii artikkelissaan rasismin määritelmiä. Hänen mukaansa rasististen ilmausten tunnistaminen edellyttää niihin sisältyvien rasististen merkitysten analyysiä. Myös ilmausten seurausten tarkastelu on tärkeää. Rastas tarkastelee muun muassa kokoomuslaisen eurovaaliehdokkaan vaalimainosta, joka oli hänen mielestään yleistävä ja leimaava. Mainos kiinnitti maahanmuuttajiin kielteisiä mielikuvia ja vahvisti jo ennestään olemassa olevia asenteita. Rastas arvioi, että mainos voi lisätä häirintää ja kiusaamista. Rastas kritisoi myös mainoksen julkaissutta *Helsingin Sanomia* siitä, että se edesauttaa sananvapauden nimissä heikommassa asemassa olevien halventamista.

*

Teoksen toisen osan ”Media merkityksiä rakentamassa” ensimmäisessä artikkelissa Pentti Raittila toteaa, että 2000-luvun alkuvuosina maahanmuuttajia käsiteltiin mediassa yleensä korrektisti. Kuitenkin maahanmuuttajien rikoksia ja muita ongelmia korostettiin ja tekijöiden etninen tausta tuotiin esille tarpeettomasti. Journalismissa ei ollut rasismia, mutta myöskään suomalaisen yhteiskunnan rasistisuutta ja ennakkoluuloja ei juuri käsitelty. Koska media ei antanut tilaa avoimesti rasistisille henkilöille, keskustelu siirtyi nettiin ja erilaisille verkkosivustoille. Raittilakin huomioi poliitikkojen näkymättömyyden keskustelussa. Hän arvelee, että vaikenemalla poliitikot yrittävät säilyttää kannatuksensa. Maahanmuuttajat saavat äänensä kuuluville harvoin, ja jutuista puuttuu maahanmuuttajien ja valtaväestön dialogi. Niin sanotut maahanmuuttokriitikot pääsivät ääneen 2000-luvun jälkipuoliskolla ja dominoivat tiedotusvälineiden verkkosivujakin. Julkisuus on jakautunut kahtia: yhtäällä on korrekti suvaitsevainen mutta rasismista enimmäkseen

vaikeneva media ja toisaalla internetin vihaa huokuvat nettisivut. Raittilan mukaan retorinen irtisanoutuminen rasismista ei riitä, vaan maahanmuuttokritiikkiä myötäilevä journalismi vahvistaa rassistista ilmapiiriä.

Karina Horsti analysoi journalismin uhka- ja uhridiskursseja. Uhkadiskurssin puitteissa keskustellaan laittomista maahanmuuttajista ja turvapaikanhakijoista, jotka vyöryvät rajojen yli, syyllistyvät rikoksiin, levittävät tauteja ja huijaavat. Turvapaikanhakijat ovat aktiivisia toimijoita, mutta heidän toimintansa on vääränlaista. Kiintiöpakolaiset taas esitetään uhreina, passiivisina objekteina, joita suomalaiset suojelevat. Journalismissa kerrotaan harvoin maahanmuuton syistä. Uhka- ja uhridiskurssien avulla tehdään ero hyväksyttävien ja ei-toivottujen maahanmuuttajien välille. Uhridiskurssin puitteissa voidaan ratkaista yksittäisten maahanmuuttajien ongelmia, kuten isoäitikeskustelu osoittaa. Suomen maahanmuuttopolitiikan ongelmia tai pakolaisuutta aiheuttavia maailmanlaajuisia rakenteellisia vinoutumia ei kuitenkaan tarkastella. Journalismi ei yleensä irrottaudu viranomaisten näkökulmasta käsitellessään turvapaikanhakijoiden ja paperittomien maahanmuuttajien aiheuttamia uhkia ja niiden kontrollia. Kriittisyyden sijasta toistetaan viranomaisten näkemyksiä.

Camilla Haaviston ja Ullamaija Kivikurun mukaan ennen maahanmuuttokeskustelun luonteen muuttumista syksyllä 2008 maahanmuuttajista kerrottiin tiedotusvälineissä joko negatiivisissa rikollisuus- ja ongelmalähtöisissä jutuissa tai yltiöpositiivisissa henkilökuvauksissa. Poikkeuksia olivat julkikkiset ja taiteilijat, joista kerrottiin tekemättä numeroa heidän taustastaan. Kirjoittajat ehdottavat, että toimituksiin palkattaisiin maahanmuuttajataustaisia toimittajia monipuolistamaan maahanmuuttajajournalismia. Lisäksi he rohkaisevat moninaistamaan visuaalista journalismia.

Helena Jermanin mukaan televisio homogenisoi venäläisiä ryhmänä ja esittää heitä koskevia yleistyksiä: venäläisiä ei kohdella yksilöinä. Tämä heijastaa ja vahvistaa stereotyyppisiä, joilla selitetään maahanmuuttajien käyttäytymistä. Venäläisiin liitetään negatiivisia mielikuvia: tonttikauppojen yhteydessä kerrotaan venäläisten valtaavan Suomen, venäläisnaiset esitetään prostituoituina ja niin edelleen. Jerman esittää, että maahanmuuttajat ovat haluttomia esiintymään medioissa tietoisina niiden homogenisoivista ja leimaavista pyrkimyksistä. Maahanmuuttajat pyrkivät puhumaan valtavirtajournalismia vastaan kieltäytymällä leimaavista identiteeteistä ja luomalla vaihtoehtoisia kuvauksia.

*

Kolmannen osan otsikko on ”Suomalaisuus, maahanmuutto ja rasismi”. Mikko Lehtonen luokittelee kirjoituksessaan Jussi Halla-ahon rassistiksi ja ulkomaalaisvastaiseksi ja esittää perusteluksi esimerkin Halla-ahon blogista. Lehtosen mukaan Halla-ahon rasismi perustuu erottelulle ’me ja muut’. ’Me’ samastumme ’hyvään yhteiskuntaan’ (sukupuolten tasa-arvo, yksilön fyysinen

koskemattomuus), ’muut’ (’barbaarit’) taas ’pimeyteen” (111). Lehtosen mukaan Halla-aho kieltää rasisminsa, koska tietää, että erilaisuuden torjuvasti suhtautuvia pidetään kehittymättöminä. Suomalainen yhteiskunta kokonaisuudessaan välttelee tilintekoa rasismien kanssa, mikä luo pohjaa rassististen ajatusten leviämälle. Laura Huttunen kirjoittaa yleistävästä ja homogenisoivasta maahanmuuttajakäsitteestä. Hänen mukaansa keskustelussa tulisi nähdä, että maahanmuuttajat ovat yksilöitä. Kaisla Löyttyjärvi, suomalaisen äidin ja kamerunilaisen isän lapsi, kirjoittaa maahanmuuttokeskustelusta maahanmuuttajanuorten näkökulmasta. Hänen on vaikea käyttää nimityksiä ”toisen polven maahanmuuttaja” tai ”uussomalainen” tai ”maahanmuuttajataustainen” kuvaamaan nuoria, jotka ovat syntyneet Suomessa ja ovat Suomen kansalaisia.

*

Teoksen neljännessä osassa kysytään: ”Kuuluuko maahanmuuttotyön asiantuntijoiden ääni?” Vähemmistövaltuutetun toimistossa työskentelevä lakimies Husein Muhammed toteaa, että erityisesti turvapaikanhakijoita kuullaan harvoin heitä koskevassa keskustelussa. Keskustelussa on unohdettu myös turvapaikkamenettelyn ongelmat. Lisäksi hän painottaa, että keskustelussa sivuutetaan olosuhteet maissa, joista turvapaikanhakijat tulevat. Kaoottinen yhteiskunnallinen tilanne ja sotatila ovat yhteisiä Irakille, Somalialle ja Afganistanille, joista suuri osa turvapaikanhakijoista on lähtöisin.

Sari Sirva tarkastelee isoäitikeskustelussa kesällä 2009 käytettyjä puheenvuoroja. Hänen mukaansa ratkaisu tilanteeseen voisi löytyä kulttuurisensitiivisestä perhekäsityksestä, joka huomioisi kussakin tapauksessa asianosaisten kulttuuritaustan. Lisäksi tarvittaisiin tutki-

mustietoa maahanmuuttajien perhekäsityksistä ja isovanhempien merkityksestä perheen hyvinvoinnille.

Veronika Honkasalo ja Leena Suurpää kirjoittavat tutkijoiden rooleista rasismien tutkimuksessa. Heidän mukaansa tutkijoiden on oltava aktiivisia julkisessa keskustelussa, millä he eivät tarkoita pelkästään medioita vaan myös kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten järjestämiä tapahtumia. Media kiinnostuu usein vain poikkeuksellisista tapahtumista, esimerkiksi rasistisista rikoksista, kun taas arkinen työ monikulttuurisuuden edistämiseksi jää vaille huomiota. Nuorisotyössä vältellään rasismien käsittelyä, mikä voi johtua siitä, että ei haluta joutua tekemisiin kohu-uutisia etsivän median kanssa. Honkasalo ja Suurpää kehottavat rasismintutkijoita pohtimaan, mitä rasismille voisi käytännössä tehdä, vaikka ovatkin tietoisia siitä, että kaikki tutkijat eivät hyväksy tutkitaviin ilmiöihin vaikuttamista.

Teoksen päättävässä artikkelissa SPR:n työntekijät Johanna Matikainen, Outi Pärnänen ja Leena-Kaisa Åberg pohtivat turvapaikkakeskustelua kansalaisjärjestöjen näkökulmasta. He toteavat, että monet toimittajat ja poliitikot eivät tunne keskeisiä käsitteitä eivätkä turvapaikanhakemiseen liittyviä faktoja. Esimerkiksi käsitteiden 'pakolainen' ja 'kiintiöpakolainen' merkitysten tulisi olla

tiedossa. Keskustelijoiden tulisi tietää myös, mitä turvapaikkaprosessi tarkoittaa ja kuinka paljon turvapaikanhakijoita on.

*

Teoksessa pohditaan diskursseja, joita erilaiset toimijat (viranomaiset, kirkko, media, poliitikot, rasistit) ovat tuottaneet maahanmuuttokeskustelussa. Vaikka teoksen nimi antaa ymmärtää, että kyseessä olisi kirja rasismista ja sen kieltämisestä, teemaa käsitellään vain muutamissa artikkeleissa. Silloinkin kun rasismia käsitellään, on mahdoton tietää, millä kriteereillä jokin puheenvuoro luokitellaan rasistiseksi. Artikkeleissa ei määritellä, mitä rasistisella puheella tarkoitetaan eikä esitetä siitä kuin yksi esimerkki. Suvi Keskinen toteaa artikkelinsa lopuksi, että Suomessa on "käyty erittäin vähän keskustelua siitä, mitä rasismi on ja millaisena se esiintyy suomalaisessa yhteiskunnassa." Tämä artikkelikokoelma ei paranna tilannetta olennaisesti, mutta on toki erinomaista, että yhteiskunnalliseen keskusteluun pyritään reagoimaan nopeasti ja kriittisesti. Tässä teoksessa on tavoiteltu pamfletinomaisuutta ja helppolukuisuutta jättämällä pois lähdeviitteet. Tutkijan näkökulmasta tämä toimituksellinen ratkaisu vähentää artikkelien käyttökelpoisuutta.

Vastakkainasetteluja.

Juha Suoranta
PIILOTTAJAN PÄIVÄKIRJA

Keväällä 2009 erikoinen sattuma muutti Ashraf Sahilin elämän. Nuori afganistanilaismies odotti turkulaisessa vastaanottokeskuksessa käännytystä, kun maailmaa kiertänyt kiireellinen avunpyyntö saavutti tamperelaisen professorin: voisiko joku auttaa Ashrafia?

Into-pamfletit 13 €/kpl
(sis. postikulut, ovh 15 €)

INTO PAMFLETIT MYÖS E-KIRJOINA

POLITIIKKAA, IDIOOTTI!
Kimmo Jylhämo ja Hanna Kuusela (toim.): POLITIIKKAA IDIOOTTI! – VASTAKKAINASETTELUJA ŽIŽEKIN KANSSA

RAHAMYLLYT KURIIN
Frédéric Lordon: RAHAMYLLYT KURIIN

KOSMINEN RAKKAUS VAI SUURI SAATANA
Risto Isomäki: KOSMINEN RAKKAUS VAI SUURI SAATANA – 20 PÄÄTÖSTÄ YDINVOIMASTA

Tilaa nyt myynti@intokustannus.fi tai käy kirjakaupassa. www.intokustannus.fi